NEMZETKÖZI SZEMLE

Original scientific paper

John Quigley

A PANAMAI INVÁZIÓ ÉS A NEMZETKÖZI TÖRVÉNYESSÉG

Az Egyesült Államok a XIX. század végétől olyan térségként kezelte Közép-Amerikát, amelyben speciális jogok illetik meg. Több alkalommal katonai intervencióval mozdított el hatalmon lévő kormányokat. Az Egyesült Államok az ilyen beavatkozásokat azt követően is folytatta, hogy elfogadta az Egyesült Nemzetek Alapokmányának és az Amerikai Államok Szervezetének agressziót tiltó rendelkezéseit. Kormányt döntött meg 1954-ben Guatemalában, 1961-ben kubai emigránsok inváziójának megszervezésével a kubai kormány megdöntésére tett kísérletet. 1965-ben csapatokat küldött a Dominikai Köztársaságba, ahol azok elmozdították a hivatalban lévő kormányt és másikkal váltotta fel. 1983-ban ugyanezt tette Grenadában. Az Egyesült Államok minden alkalommal jogilag is indokolta akcióit, ezek az érvek azonban mindahányszor gyengének bizonyultak. Ebben a cikkben a *Létünk* olvasói számára a legutóbbi, a panamai invázió elemzését nyújtom a nemzetközi jog szempontjából.*

*

1989 decemberében az Egyesült Államok lerohanta Panamát. Részben Panamában állomásozó, részben az Egyesült Államokból érkezett csapataival megtámadta és legyőzte a Panamai Védelmi Erőket (Panama Defense Forces – P.D.F.), elmozdította a hivatalban lévő kormányt, és egy olyan csoportot juttatott hatalomra, amely az előző, 1989-es választások feltehető győztese volt. Az Egyesült Államok két vonatkozásban igyekezett akcióját igazolni:

1) önvédelemből cselekedett, védelmet nyújtott a Panamában tartózkodó amerikaiak ellen irányuló panamai támadásokkal szemben;
2) Panama akadályozta a Panama-csatorna működését, feljogosítva ezzel az Egyesült Államokat a csatornára vonatkozó szerződések alapján a beavatkozásra. Az Egyesült Államok szerint az inváziónak két további célja volt: (1) helyreállítani a demokráciát Panamában; (2) elfogni Manuel Noriega tábornokot, a panamai kormányfőt, hogy kábítószer-kereskedelem vádjával bíróság elé állítsák.

Az Egyesült Államok által az akció igazolására felhozottakat széles körben szkepticizmussal fogadták.[1] A jelen tanulmány az adott érvelést a nemzetközi jog alkalmazható elvei fényében vizsgálja. Az invázió hátterében Panama és az Egyesült Államok szembenállása állt. A feszültség egyik eleme a Panama-csatorna volt: folyamatban van ugyanis, hogy a csatorna fölötti ellenőrzés az Egyesült Államok kezéből Panamáéba kerüljön át. 1903-ban az Egyesült Államok szerződést kötött Kolumbiával a Panama-szoroson keresztül vezető csatorna építésének jogáról. A szoros ebben az időben Kolumbia része volt.[2] A szerződést azonban a kolumbiai szenátus nem erősítette meg.[3] A kívánt terület megszerzése érdekében az Egyesült Államok Kolumbia-ellenes felkelést támogatott a földszoros térségében..[4] A felkelés az amerikai haditengerészet – amely a kolumbiai hadihajókat megakadályozta abban, hogy elhagyják kikötőjüket – támogatásával győzött.[5]

Ezt követően kötötte meg az Egyesült Államok Panamával a Földszoros-csatornaegyezményt,[6] amely az Egyesült Államok számára olyan jogokat biztosít, mint amelyek akkor illetnék meg, ha szuverén lenne az ún. csatornaövezetben, teljesen kizárva a Panamai Köztársaságot „minden ilyen szuverén jog, hatalom vagy fennhatóság gyakorlásából".[7] A csatornaövezet egy 10 mérföld széles sáv, amelyen az Egyesült Államok megépítette a csatornát, és amelyen kormányzati szerveket (gouvernmental institutions) állított fel.

1964-ben a nacionalista érzület Panamában zavargásokban tört ki, amelyben arra akarták kényszeríteni az Egyesült Államokat, hogy adja vissza a csatornaövezetet Panamának.[8] 1973-ban az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) Biztonsági Tanácsa Panamavárosban tartotta ülését, amelyen a tagok többsége olyan határozati javaslatra szavazott, amely tárgyalásokat szorgalmaz az Egyesült Államok és Panama között egy új csatornaszerződésről. Az Egyesült Államok azonban megvétózta a határozati javaslatot.[9]

Mindazonáltal az Egyesült Államok 1977-ben új szerződéseket kötött a Csatornára vonatkozóan. A Panama-csatornaszerződés (Panama Canal Treaty)[10] megkötésével a Földszoros-csatornaegyezmény (Isthmian Canal Convention) hatályát vesztette,[11] és az Egyesült Államok vállalta, hogy azonnal felszámolja kormányzati intézményeit a csatornaövezetben,[12] továbbá, hogy megszünteti ellenőrzését a csatorna fölött.[13] A csatorna végleges átadása Panamának 1999. december 31-ig történik meg.[14] Egy különálló, párhuzamos szerződésben, amely a „Szerződés a Panama-csatorna semlegességéről és üzemeltetéséről"[15] nevet viseli, Panama és az Egyesült Államok megállapodtak abban, hogy a csatorna valamennyi állam hajózása számára állandóan nyitva marad.[16]

Az 1980-as évek közepén Manuel Noriega tábornok Panama *de facto* kormányfője, aki hosszú évek óta szolgáltatott titkos információkat (kémjelentéseket) az Egyesült Államoknak, együttműködött a Kábítószer-ellenes Hivatallal (Drug Enforcement Administration) a Dél-Amerikából származó

kokainbehozatal megfékezésében; együttműködött továbbá a Központi Hírszerző Hivatallal (Central Intelligences Agency, CIA) a „contrák", a nicaraguai kormányellenes erők támogatásában.[17] Az Egyesült Államok olyan információkhoz jutott, amelyek szerint Noriega tábornok támogatja az Egyesült Államokba irányuló kokaincsempészést,[18] ami az USA–Noriega kapcsolat megromlásához vezetett.[19]

1988-ban az USA Noriega tábornokot az Egyesült Államokba irányuló kokainimport támogatásával vádolta meg.[20] Az Egyesült Államok arra bátorította a panamai katonatiszteket, hogy buktassák meg Noriega tábornokot.[21] Hogy kiszoríthassa Noriega tábornokot a hatalomból, az USA befagyasztotta az USA-ban lévő panamai kormányvagyont,[22] valamint megtiltotta az amerikai állampolgároknak és vállalatoknak, hogy bármit is kifizessenek a panamai kormánynak, beleértve az adófizetést is.[23]

Az 1989-ben az Egyesült Államok bírálta Noriega tábornokot a polgári jogok megsértéséért Panamában, legfőképpen pedig azért, mert semmissé nyilvánította az 1989 májusi elnökválasztás eredményeit, amelynek nyilvánvaló győztese a Guillermo Endara vezette ellenzéki csoport volt.[24] Az Amerikai Államok Szervezete is bírálta Noriega tábornokot, és sürgette, hogy adja át a hatalmat egy polgári kormányzatnak.[25] A CIA segítséget nyújtott egy olyan panamai katonai alakulatnak, amelyet a szomszédos Costa Ricában szerveztek Noriega tábornok megbuktatására.[26]

1989 augusztusában az Egyesült Államok panaszt emelt az ENSZ Biztonsági Tanácsánál, mert Panama kormánya olyan amerikai katonákat zaklatott és olyan polgári állományhoz tartozó személyeket félemlített meg, akik a csatornát irányították.[27] Az Egyesült Államok hadseregének Panamában állomásozó csapatai hadgyakorlatot tartottak; Noriega tábornok ezt provokációnak nyilvánította.[28] A Panama-csatornaszerződés szerint 1990. január 1-i hatállyal[29] panamainak kellett volna felváltania az amerikait a csatornaigazgatói tisztségben, a külügyminisztérium azonban úgy nyilatkozott, hogy nem fogad el olyan csatornaigazgatót, akit a panamai kormány nevez ki.[30]

A panamai kormány a maga részéről az amerikai nyomást Panama belügyeibe való beavatkozásnak tekintette, mintegy annak jeleként, hogy az Egyesült Államok vissza akar táncolni attól, hogy kötelezettségéhez híven, átadja a csatorna fölötti ellenőrzést Panamának. Panama a Biztonsági Tanácsnál panaszt emelt az Egyesült Államok katonai hadgyakorlata miatt, azzal érvelve, hogy az Egyesült Államok megpróbálta megfélemlíteni Panamát.[31]

1989 szeptemberében az Egyesült Államok fokozta a gazdasági szankciókat, és felfüggesztette a panamai cukor importját.[32] Októberben az Egyesült Államok szerepet játszott egy sikertelen, Noriega tábornok ellen irányuló puccsban.[33] Novemberben az Egyesült Államok hadserege minden eshetőségre felkészülve olyan terveket készített, hogy megszállja Panamát, majd november 30-án az Egyesült Államok egy újabb gazdasági szankciót léptetett

életbe, nevezetesen, hogy nem engedi be az amerikai kikötőbe a panamai bejegyzésű hajókat.[34] Ez volt a legnagyobb csapás Panama gazdaságára, mert igen jelentős jövedelme származott abból, hogy engedte a panamai felségjel használatát.[35]

Válaszképpen a panamai nemzetgyűlés 1989. december 15-én kinyilvánította, hogy Panama és az USA „hadiállapotban" van egymással. December 16-án Panamavárosban P.D.F. katonák lelőttek egy amerikai katonatisztet. December 17-én az Egyesült Államok elhatározta, hogy lerohanja Panamát.[36] December 20-án végrehajtották az inváziót, amely Noriega tábornokot eltávolította a hatalomból, és amely lehetővé tette Guillermo Endarának a hatalomátvételt.[37] Többezren sebesültek meg[38] és kerültek kórházba; az inváziót követő napokban anarchia uralkodott Panamavárosban.[39]

I. AZ ÖNVÉDELEM MINT MAGYARÁZAT

Az Egyesült Államok három tényre alapozva formált jogot az önvédelem jogcímére, nevezetesn (1) hogy a nemzetgyűlés december 15-én hadat üzent az Egyesült Államoknak; (2) hogy a december 16-i lövöldözés támadás volt az Egyesült Államok ellen; (3) hogy a panamai kormánnyal összeköttetésben álló katonai elemek amerikai álampolgárok elleni merényleteket terveztek Panamában.

a) *Panama deklarációja a hadiállapotról*

December 15-én a panamai nemzetgyűlés a következő határozatot hozta: „Kijelentjük, hogy a Panamai Köztársaság hadiállápotban lesz mindaddig, amíg az Amerikai Egyesült Államok agressziót tart fenn Panama lakói ellen."[40] Az „agresszióra" való hivatkozás alapját az Egyesült Államok gazdasági szankciói és legutóbbi katonai hadművelete jelentette.[41] Ugyanezzel a határozattal a nemzetgyűlés Noriega tábornokot, mint a „kormány fejét" és a „nemzeti felszabadítás elsőszámú vezetőjét" megbízta, hogy tegye meg a hadiállapot miatt szükségessé vált intézkedéseket.[42] Az amerikai elnök, George Bush úgy beszélt erről a határozatról, mint olyan tényről, amely a többivel együtt megadta az Egyesült Államoknak a jogot a beavatkozásra.[43]

b) *December 16. Merénylet amerikai állampolgárok ellen*

Az Egyesült Államok nemcsak a nemzetgyűlés határozatára épített. Hivatkozott erőszakos cselekményekre is, amelyek az előző napon, december 16-án történtek. Panamavárosban megöltek egy amerikai katonatisztet, Robert Paz tengerészhadnagyot az egyik P.D.F. ellenőrzőpontnál, nem messze a P. D. F. parancsnokságtól.[44] Négy szolgálaton kívüli amerikai tiszt ült egy autóban és áthaladtak az ellenőrzőponton, mire azonnal tüzelni

kezdtek rájuk a P.D.F. katonák. Paz hadnagyot lelőtték. A P.D.F. kommünikéje szerint a négy tiszt kezdte a lövöldözést, megsebesítvén két panamai állampolgárt és egy idős katonát.[45] Az amerikai hadügyminisztérium (Department of Defense) szerint a négy tiszt megállt az ellenőrzőpontnál, mivel eltévedtek. A tisztek nem viseltek fegyvert. A P.D.F. katonák fegyvereiket rájukfogva odamentek az autóhoz, és megcibálták a ruházatukat. A tisztek, féltvén az életüket, elhajtottak.[46] A P.D.F. katonák erre azonnal tüzet nyitottak. Megölték Paz hadnagyot, és megsebesítettek egy másik tisztet. A hadügyminisztérium szerint az amerikai haditengerészet egy tisztje a feleségével együtt szemtanúja volt ennek az incidensnek. Más P.D.F. katonák azonban észrevették őket, és mindkettőjüket őrizetbe vették. Négy órán keresztül fogva tartották őket, miközben folyamatosan vallatták őket; ütlegelték a tisztet és szexuálisan megfélemlítették a feleségét.[47] Állítólag ezek a P.D.F. katonák részegek voltak.[48]

Leonardo Kam, Panama külügyminisztere az ellenőrzőponti incidenst az amerikai hadsereg Panama elleni „provokációjának", Bush elnök pedig „gyalázatos tettnek" nevezte. Egy fehér házi szóvivő pedig a december 15-i határozattal egyetemben, „agressziós légkört" teremtő eseménynek minősítette.[49] Bár a P.D.F. azt állította, hogy az amerikai katonákat terheli a felelősség az incidensért, P.D.F. hivatalos szervek kijelentették amerikai hivatalos szerveknek, hogy az ellenőrzőponti incidens egyedi eset volt, és nem volt előre kitervelt.[50] Ez a közlés, bár aligha tekinthető bocsánatkérésnek, azt mutatja, hogy az incidens nem volt része olyan tervnek, amely értelmében amerikai katonákat szándékoztak megtámadni.

Az intervenciót magyarázva Bush elnök azt mondta, hogy „csak akkor döntött a beavatkozás mellett, miután arra a következtetésre jutott, hogy az amerikai állampolgárok élete súlyos veszélyben van".[51] James Baker külügyminiszter szerint az inváziót irányuló döntést december 17-én hozták.[52] Az intervenciót bejelentő fehér házi nyilatkozat összekapcsolta a nemzetgyűlés határozatát a december 16-i incidenssel. A nyilatkozat a következőket mondja: „Múlt pénteken Noriega tábornok kihirdette a hadiállapotot az Egyesült Államokkal. Másnap a P.D.F. lelőtt egy fegyvertelen amerikai katonát, megsebesített egy másikat, megtámadott és ütlegelt egy újabb katonát, valamint szexuálisan megfélemlítette annak feleségét. Ezen körülmények miatt az elnök úgy határozott, hogy meg kell akadályoznia a további erőszakot."[53]

c) *További lehetséges támadások amerikai állampolgárok ellen*

Bush elnök – Noriega tábornoknak a közelmúltban elhangzott kijelentései alapján – azt is állította, hogy Noriega tábornok „nyilvánosan megfenyegette az amerikaiak élelét Panamában".[54] Baker külügyminiszter kijelentette, hogy az Egyesült Államok információi szerint Noriega tábornok kommandótámadást készített elő amerikai állampolgárok ellen panamavárosi lakókörzetükben.[55] Baker ugyanakkor azt is elmondta, hogy nem tudja

bizonyítani, vajon az információ megbízható-e, továbbá, hogy az információt december 17. után kapta, és így az az invázió elhatározása idején még nem volt ismert.[56]

II. AZ ÖNVÉDELEM JOGCÍMÉNEK ÉRTÉKELÉSE

Baker külügyminiszter kijelentette, hogy az Egyesült Államok akciója „teljes mértékben összhangban állt a nemzetközi joggal. Az Egyesült Államokat a nemzetközi jog szerint megilleti az önvédelem joga, amint az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 51. szakasza és az Amerikai Államok Szervezete Alapokmányának 21. szakasza azt elismeri, s feljogosít bennünket, hogy megtegyük a szükséges intézkedéseket katonai állományunk, állampolgáraink és a tulajdonunkban álló berendezések védelmére."[57]

Az Egyesült Államok jogos önvédelemre hivatkozott, miközben a nemzetközi jog szigorúan tiltja az erőszak alkalmazását az egyik állam részéről egy másikkal szemben.

Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya szerint az államoknak a vitás kérdéseket békés eszközökkel[58] kell rendezniük és nem alkalmazhatnak erőszakot más államok területi ingeritásával vagy politikai függetlenségével szemben.[59] Az Alapokmány szerint kivételes esetben, önvédelemből alkalmazható erőszak azon állam részéről, amelyet nyílt fegyveres támadás ért.[60]

A nyugati félteke államai az erőszak alkalmazásának még ennél is szigorúbb tilalmát rögzítették az Amerikai Államok Szervezete Alapokmányában. Az AÁSZ-nak mind Panama, mind az Egyesült Államok tagja.[61] A 18. szakasz szerint: „Egyetlen államnak, vagy államcsoportnak sincs joga arra, hogy közvetlenül vagy közvetve bármilyen okból beavatkozzon bármely más állam belső vagy külső ügyeibe."[62] Az alapokmány lejebb, a 20. szakaszban rögzíti, hogy „az állam területe sérthetetlen; nem lehet, még ideiglenesen sem tárgya katonai megszállásnak, vagy más, közvetlen vagy közvetett bármilyen hivatkozási alapú erőszakos intézkedésnek."[63]

Az Alapokmány szigorú beavatkozásellenes rendelkezése mögött indítóokként az Egyesült Államoknak a huszadik század elején elkövetett sorozatos latin-amerikai katonai beavatkozásai álltak.[64]

Még mielőtt a nemzetgyűlés határozata és a december 16-i incidensek alapot nyújthatnának az Egyesült Államok számára a jogos önvédelem jogcímre, bizonyítani kell, hogy ezek az Egyesült Nemzetek Alapokmánya 51. szakaszával összhangban, az Egyesült Államokkal szembeni „fegyveres támadásnak" minősülnek.

A nemzetgyűlés határozata nem volt hadüzenet. Hadüzenettel egy állam közli egy másik állammal, hogy a két államot háborúban állónak tekinti.[65] A hadüzenetet nem követi szükségképpen azonnal ellenségeskedés, tehát a hadüzenet nem jelent egyet az ellenségeskedéssel.[66]

A nemzetgyűlés határozata nem nyilvánította ki az Egyesült Államok elleni katonai akció szándékát. Szerepel benne az a megállapítás, miszerint az Egyesült Államok gazdasági eszközökkel végrehajtott agressziót követett el

Panama ellen. Ennek az álláspontnak van bizonyos jogi alapja az Amerikai Államok Szervezetének Alapokmányában, amely kimondja: Egyetlen állam sem alkalmazhat gazdasági kényszerintézkedéseket azzal a szándékkal, hogy egy másik állam önálló akaratát kényszerrel módosítsa.[67] Egy Panama nagyságú állam nem könnyen indít háborút egy Egyesült Államok nagyságú állam ellen, nincs ok feltételezni, hogy Panamának szándékában állt volna egy ilyen háború megindítása. Az Egyesült Államokkal való hadiállapot deklarálása nyilvánvalóan azt jelezte, hogy a nemzetgyűlés Noriega tábornokot „kormányfői" pozícióval ruházta fel.[68] A nemzetgyűlés nem „fegyveres támadásról" határozott, ami feljogosított volna az Egyesült Nemzetek Alapokmánya 51. szakasza szerinti önvédelemre.[69] Ha a panamai nemzetgyűlés hadat üzent volna az Egyesült Államoknak, az sem jelentett volna még agressziót. Az agresszió csak akkor valósul meg, amikor tényleges „fegyveres támadás" történik, márpedig egy szóbeli hadüzenet nem „fegyveres támadás".[70]

Noriega tábornok fenyegető kijelentése, és az USA állampolgárai ellen tervezett támadásokra vonatkozó állítólagos információ nem elégségesek annak igazolására, hogy az Egyesült Államok fegyveres erőt alkalmazott Panama ellen. Az önvédelem jogának érvényesítése támadást feltételez vagy megidított támadás, vagy a közvetlenül fenyegető támadás értelmében.[71] A tény, hogy támadást terveznek, nem elégséges. Ráadásul a jelentések szerinti tervezett támadás – polgári személyek elleni támadások – nem testesítenek meg az Egyesült Államok elleni támadást. Az (ENSZ) Közgyűlés agresszió-meghatározása szerint, agressziónak olyan támadás minősül, amelyet (az egyik állam) fegyveres erőivel szemben egy másik állam követ el.[72] A polgári személyek elleni támadást e megfogalmazás tehát nem tartalmazza. Polgári személyek megtámadása valamely más állam részéről beleütközik ugyan a nemzetközi jogba,[73] de nem meríti ki az állam elleni fegyveres támadás fogalmát.[74]

Az Egyesült Államoknak az önvédelemre való hivatkozása olyan cselekményekre alapoz, amelyek túlságosan csekély súlyúak ahhoz, hogy az Egyesült Államok elleni „fegyveres támadásnak" minősüljenek. A nemzetgyűlés határozata, a lövöldözés, továbbá Noriega tábornok szóbeli fenyegetése nem merítik ki az Egyesült Államok elleni „fegyveres támadás" fogalmát.

Az Egyesült Államok állítása, amely Panama inváziójét önvédelemként igazolja, logikus továbblépésnek tekinthető abban a folyamatban, amelynek során az Egyesült Államok Külügyminisztériuma a 80-as években sorozatosan tág értelmezéseket adott az önvédelem fogalmának.

a) *Megelőző (anticipált) önvédelem*

A panamai bevatkozással kapcsolatban az önvédelemre való hivatkozás alapjául nem „fegyveres támadás" bekövetkezése szolgált, hanem egy ilyen támadás anticipálása (várható volta). Az erőszak alkalmazását tehát az erőszak Panama részéről történő alkalmazásának valószínűsége indokolta.

A megelőző önvédelem elvének érvényessége vitatott, lévén hogy az ENSZ Alapokmányának 51. szakasza szerint a fegyveres támadásnak be kell következnie.[75] Azok a szerzők, akik elismerik a megelőző önvédelmet, úgy foglalnak állást, hogy az erőszak alkalmazása jövőbeni bekövetkezésének nyilvánvalónak kell lennie.[76] Számos esetben, amikor az Egyesült Államok a nyolcvanas években erőszakot alkalmazott egy másik állammal szemben, a megelőző önvédelemre hivatkozva, olyan körülmények között tette, amikor az erőszak alkalmazása a célállam részéről nem volt magától értetődő.

Az USA Grenada elleni 1983-as inváziójakor a külügyminisztérium annak állítólagos valószínűségére hivatkozott, hogy Grenada meg akarja támadni a szomszédos államokat. „Grenada – jelentette ki Reagan elnök – a terror exportjának és a demokrácia aláásásának legfőbb katonai bástyája. Épp időben értünk oda."[77] Reagan elnök hivatkozott arra, hogy a Kelet-Karibi Államok Szervezete (KKÁSZ) kérte az Egyesült Államok beavatkozását, amely kérésben a KKÁSZ ama elméletére hivatkozott, miszerint Grenada megtámadhat más karibi államokat.[78] De sem Reagan elnök, sem a KKÁSZ nem állította, hogy ilyen támadás közvetlenül fenyegetett volna.[79] Grenadai inváziójának igazolására az Egyesült Államok azt is felhozta, hogy Grenada amerikai állampolgárok túszul ejtését tervezte Grenadában. De információt bármilyen várható túszejtés nyilvánvaló voltáról nem tettek közzé.[80]

1985-ben az Egyesült Államok a Földközi-tenger nemzetközi vizei fölött erőszakkal eltérített egy egyiptomi repülőgépet abból a célból, hogy őrizetbe vegyen a gép fedélzetén lévő olyan személyeket, akikről feltételezte, hogy részesei voltak egy cirkáló eltérítésének.[81] Reagan elnök az akciót azzal indokolta, hogy a feltételezett terroristák – vagy más terroristák – a jövőben támadásokat követhetnek el amerikai állampolgárok ellen.[82] Nem állította, hogy tudomása lenne bármilyen meghatározott személy elleni nyilvánvaló konkrét támadás bekövetkezéséről.[83]

Egy Biztonsági Tanácsban folytatott vitában az Egyesült Államok az Izrael által elkövetett 1986-os repülőgépeltérítést önvédelemnek minősítette. Izrael nemzetközi vizek felett erőszakkal eltérített egy líbiai utasszállító repülőgépet abban a tévhitben, hogy konkrét terrorista támadást terveztek azok a személyek, akiket a gépen utazni véltek.[84] A Biztonsági Tanácsban előterjesztettek egy olyan határozati javaslatot, amely elítélte az akciót, mint amelynek során jogtalanul alkalmaztak erőszakot, az Egyesült Államok képviselője azonban megvétózta azt.[85] Miközben bírálta Izraelt a gondatlanságért annak meghatározásában, vajon a feltételezett terroristák valóban a gépen vannak-e, kijelentette, hogy „gondosan körülhatárolt feltételek között egy ilyen akció az Egyesült Nemzetek Alapokmánya által elismert önvédelem jogának egy lehetséges válfaja". Azért vétózta meg a határozatot, mert az „tartalmazza a repülőgép-feltartóztatás *mint olyan* helytelenítését".[86] 1973-ban a Tanács az Egyesült Államok egyetértésével olyan határozatot fogadott el, amely elítélt egy hasonlóan indokolt izraeli repülőgép-eltérítést Libanon fölött.[87]

1986-ban az Egyesült Államok bombázta Líbiát, jelentős kárt okozva emberéletekben és anyagiakban,[88] arra hivatkozva, hogy Líbia a jövőben várhatóan terrorista támadásokat fog végrehajtani amerikai állampolgárokkal szemben.[89] Arra hivatkozott, hogy információkkal rendelkezik konkrét, amerikai objektumok ellen tervezett támadásokról, de olyan konkrétumokat nem hozott nyilvánosságra, amelyek igazolták volna kijelentését.[90] A kormány kijelentette: „Reméljük, hogy ez az akció elejét veszi az ártatlan polgári személyek ellen irányuló jövőbeni líbiai támadásoknak."[91]

b) *Annak ténybeli bizonyítása, hogy támadás várható*

Ha egy támadás bekövetkeztének valószínűségét elemezzük, a bizonyítás egyik eleme az, hogy a támadás egyáltalán bekövetkezhet-e. A megelőző önvédelem elméletének képviselője így fogalmaz: „Bármely állam, amely az önvédelem jogára hivatkozik, fel kell készüljön arra, hogy az e jog érvényesítése során alkalmazott intézkedéseket egy pártatlan nemzetközi bíróság előtt izgazolja."[92]

Panamával kapcsolatban az Egyesült Államok kevés bizonyítékkal szolgált arra vonatkozóan, hogy a támadás bekövetkezik. Sem a december 16-i incidens, sem a nemzetgyűlés december 15-i határozata nem utalt arra, hogy amerikai állampolgárok elleni támadás van készülőben. A külügyminisztérium az invázió napján tett rövid közleményen kívül semmilyen más információt nem adott. Az említett korábbi esetekben, amikor az USA erőszakot alkalmazott, hasonlóképp nem bizonyította, hogy a támadások, amelyekkel tettét igazolta, be fognak következni. A grenadai invázióval, az 1985-ös repülőgép-eltérítéssel és az 1986-os líbiai bombázással az Egyesült Államoknak sem azt nem sikerült bebizonyítania, hogy ezek a támadások küszöbön állóak, sem pedig azt, hogy egyáltalán be fognak következni.[93]

c) *Állampolgárok elleni támadás mint állam elleni támadás*

A panamai intervenció igazolására szolgáló önvédelem jogcíme összhangban van az USA ezen incidens-sorozotban kifejtett azon nézetével, hogy az erőszak várható alkalmazásának nem szükséges nyilvánvalónak lennie. Ez a jogcím az USA 80-as években elfogadott azon pozíciójával is összhangban van, hogy az állampolgárai ellen irányuló támadás az önvédelem jogcímén alapot ad „fegyveres támadásra". A líbiai bombázást Líbia amerikai állampolgárok ellen irányuló lehetséges jövőbeni támadásával igazolták.[94] A grenadai inváziót részben azzal a jogcímmel indokolták, hogy a Grenadában levő amerikai állampolgárok áldozatul eshetnek a grenadai kormány megtorlásának.[95]

Az 1985-ös egyiptomi repülőgép-eltérítést azon az alapon indokolta, hogy a fedélzeten levő feltételezett terroristák a jövőben támadást hajthatnak végre magánszemélyek ellen.[96] Az USA azt az álláspontot fogadta el, hogy az Egyesült Államok külföldön tartózkodó minden egyes állampolgára elleni támadás az Egyesült Államok elleni támadásnak minősül, ami az önvédelem jogán alapot ad arra, hogy erőszakot alkalmazzon.

Amikor az Egyesült Nemzetek Közgyűlése definiálta az agresszió fogalmát, az agressziót olyan támadásnak minősítette, amelyet egy állam fegyveres erejével szemben követnek el, nem pedig az állampolgáraival szemben.[97] Azonban van ennek egy olyan lehetséges értelmezése is, hogy egy államnak joga van az állampolgárai védelmében – amennyiben azok veszélyben vannak egy másik államban – katonailag beavatkozni.[98] A veszélynek vagy „fennállónak vagy minden percben bekövetkezhetőnek" kell lennie.[99] Ezt az értelmezést azonban helytelenítik, mivel csak a nagyobb hatalommal bíró államok számára adott, és mivel visszaélésre ad alkalmat azon államnak, amely más okból kívan beavatkozni, főképp azért, hogy elmozdíthassa a kormányt.[100] Ez a konkrét gyanú szokott felmerülni az ehhez hasonló szituációkban, ahol is a beavatkozó állam elmozdította a hatalmon lévő kormányt.[101] A veszélyben lévő állampolgárok megsegítésére tett katonai intervenciókhoz csak ritkán adták hallgatólagos beleegyezésüket más államok, és csak abban az esetben, ha a veszély nyilvánvaló volt, és ha a beavatkozó állam nem próbálta meg elmozdítani a célállam kormányát.[102]

Bizonyos helyzetekben lehet azzal a hangzatos okoskodással érvelni, amint azt az Egyesült Államok Panamát illetően meg is próbálta, hogy veszélyben levő állampolgárai megvédésének egyetlen módja a kormányváltás. Ezt az érvelést azonban nem fogadták el. Belgium érvelt így az 1960-as kongói intervencióját indokolva, de ezt más államok nem fogadták el.[103] Az Egyesült Államok is így érvelt, amikor grenadai invázióját indokolta, de akkor sem fogadták ezt el széles körben.[104]

A Panama-esetben az Egyesült Államok nem csak arra formált jogot, hogy megvédje állampolgárait, hanem arra is, hogy elmozdítsa Noriega tábornokot a hatalomból olyan okok miatt, amelyek nem voltak összefüggésben semmilyen, amerikai állampolgárok ellen irányuló fizikai fenyegetettséggel Panamában.

Még akkor is, ha az Egyesült Államok az egyetemesen alkalmazható nemzetközi jog alapján jogalapot tudott volna teremteni beavatkozására veszélyben lévő állampolgárai megsegítése okán, az ilyen intervenciót tiltja az amerikai államok számára az Amerikai Államok Szervezete Alapokmányának egyértelmű beavatkozás-ellenes rendelkezése, amely megtiltja az intervenciót „bármely indok alapján".[105]

d) *Az arányosság követelménye erőszak alkalmazásakor*

Az Egyesült Államok önvédelemre való hivatkozása a Panama elleni invázió kapcsán az USA egy másik, nevezetesen az alkalmazott erőszak arányosságával kapcsolatos gyakorlatának is megfelelt. Egy önvédelemben cselekvő

állam csak olyan mértékben alkalmazhat erőszakot, amennyi feltétlenül szükséges a támadás visszaveréséhez.[106] Kétséges, hogy a hatalmon lévő kormány megdöntésére bevetett 24 500 fős alakulat[107] inváziója arányos válasz volt-e bármilyen, Panama által állítólag tervezett támadásra.[108]

A Nicaragua contra USA nemzetközi bírósági ügyben, amelyben a bizonyítandó perbeli tényállás az USA Nicaraguával szemben elkövetett agressziója volt, az Egyesült Államok az önvédelem jogára hivatkozott. Azzal érvelt, hogy joga volt a Nicaragua elleni erőszak alkalmazására, mivel Nicaragua azzal, hogy segítséget nyújtott és támogatott egy felkelést „fegyveres támadást" hajtott végre El Salvador ellen.[109] Az Egyesült Államok kijelentette, hogy Nicaragua anyagi segítséget és logisztikai támogatást nyújt az el salvadori felkelőknek.[110] Mivel a bíróság nem talált bizonyítékokat arra, hogy Nicaragua a vonatkozó időszakban[111] ilyen segítséget nyújtott volna az el salvadori felkelőknek, nem kellett abban a kérdésben döntenie, hogy vajon az Egyesült Államok lépése arányban állt-e a támadással.

De a Nicaraguával szembeni erőszak alkalmazásának mértékét az Egyesült Államok esetében még abban az esetben sem lehetett volna arányosnak tekinteni, ha az Egyesült Államokat akkora támadás érte volna, mint amekkorára hivatkozott. Az Egyesült Államok Nicaragua tekintetében már akkor túllépte ezt a mértéket, amikor aláaknázta Nicaragua fő kikötőjét, felrobbantotta olajtartályait,[112] és amikor megszervezett és anyagilag támogatott egy Nicaragua-ellenes felkelést.[113]

Líbia 1986-os bombázásakor a kormányzat megint csak önvédelemre hivatkozott, egy olyan esetben, amelyben ismét megsértette az arányosság elvét. Egy óriási, magas technikai színvonalú légiflottát küldött ki, amely jelentős kárt okozott Líbiában, és még nagyobbat okozott volna, ha több, az akcióban résztvevő repülőnek sikerült volna teljesítenie kijelölt feladatát.[114]

Panamában a P.D.F. erők több amerikai állampolgár ellen elkövetett támadásai még ha az Egyesült Államok elleni „fegyveres támadásnak" minősülhetnének is, akkor sem adnának jogot az Egyesült Államoknak arra, hogy támadást indítson Panama kormányának megdöntésére. Az ilyen erőszak alkalmazás túllépi az arányosság határait.

Az Egyesült Államok abban is túllépte az arányosságot, hogy nagy számban internált panamaiakat. Panama megszállását követően az amerikai katonai erők körülbelül 4800 panamait internáltak, olyanokat, akik részt vettek az amerikai erők elleni támadásban, de olyanokat is, akik nem, de támogatták Noriega tábornokot. Az Egyesült Államok Déli Parancsnokságának (Southern Command) katonai ügyésze (Staff Judge Advocate) „hadban állónak" nyilvánította az összes internáltat és az internálásokat az USA haderők önvédelmének alapján valamint a Panama-csatorna védelmezésének alapján igazolta.[115] Az internálások ilyen nagy száma olyan mérvű erőszakalkalmazást képvisel, ami túllépi a katonailag szükségeset, és így aránytalan bármilyen Panama által tervezett „támadáshoz" képest.

III. A PANAMA-CSATORNA MEGVÉDÉSÉNEK JOGCÍME

Bush elnök az inváziót magyarázva az Egyesült Államok azon kötelezettségére hivatkozott, amely szerint 2000-ben át kell adnia a csatornát Panamának, és kijelentette, hogy „eddigi akcióink lehetővé fogják tenni számunkra, hogy tiszteletben tartsuk ezeket a kötelezettségeket".[116] Baker külügyminiszter kijelentette, hogy az intervenció egyik célja az volt, hogy „megvédje az Egyesült Államoknak a csatornaszerződésben foglalt jogai sérthetetlenségét".[117] Kijelentette, hogy „az Egyesült Államoknak megvan a joga és ebből kifolyólag a kötelessége is arra, hogy megvédje a csatornát a Panama-csatornaszerződés 4. cikkelye szerint".[118] Az 1977-es Panama-csatornaszerződésben, amelyben az Egyesült Államok beleegyezett abba, hogy 1999. december 31-i hatállyal átadja a csatornát Panamának, a 4. cikkely a következőket mondja ki: „Az Amerikai Egyesült Államok és a Panamai Köztársaság kötelezik magukat, hogy megvédik a Panama-csatornát. Mindkét részről úgy fognak eljárni, alkotmányos eljárásaikkal összhangban, hogy szembeszálljanak a veszéllyel, származzon az akár fegyveres támadástól, akár olyan akcióktól, amelyek a Panama-csatorna vagy a rajta áthaladó hajók biztonságát fenyegetik".[119]

Egy igazságügy-minisztériumi (Justice Dep.) szóvivő úgy idézi a másik 1977-es csatornaszerződést – Szerződés a Panama-csatorna semlegességéről és üzemeltetéséről[120] –, mint az amerikai intervenció legális alapját.[121] A semlegességi szerződés azzal zárul, hogy biztosítani kell a csatorna nyitottságát a világ összes államának hajói számára.[122] A semlegességi szerződés 4. cikkelye a következőket mondja ki: „Az Amerikai Egyesült Államok és a Panamai Köztársaság megegyezik abban, hogy fenntartja az ebben a szerződésben lefektetett semlegességi rendszert,. . ."[123]

1988-ban és 1989-ben az Egyesült Államok panaszt emelt a P.D.F-re amerikai katonák zaklatása miatt és kijelentette, hogy a zaklatás megsértette Panamának a csatornaszerződések szerinti azon kötelezettségét, amely szerint biztosítania kell a csatorna akadálytalan működését valamennyi ország hajói számára. Tiltakozott egy 1988 novemberi incidens miatt, amely során egy amerikai altisztet állítólag P.D.F. katonák megvertek, majd pedig halálosan megfenyegettek, miután a panamavárosi repülőtér parkolásra nem kijelölt zónájában leparkolt egy katonai járművet.[124] 1989 májusában az Egyesült Államok azt állította, hogy számos amerikai katonát zaklattak a panamai hatóságok, eltávolítottak néhány katonai személyt Panamából,[125] és kijelentette, hogy a zaklatások megsértették a csatornaszerződéseket.[126] Egy másik incidens során, amelyet amerikai hivatalos szervek a szerződés megsértéseként említenek, a panamai katonai hatóságok elfogták egy olyan amerikai cég tizenöt alkalmazottját, amely biztonsági szolgálatot látott el az amerikai nagykövetségen.[127]

Az Egyesült Államok azzal vádolta meg a panamai kormányt, hogy „zaklatási hadjáratot" folytat amerikai katonák ellen.[128] 1989 augusztusában

az Egyesült Nemzetek Szervezetének Biztonsági Tanácsa előtt azt állította, hogy 1988 februárja óta Panama azzal, hogy amerikai katonákat zaklatott, 900 alkalommal sértette meg a csatornaszerződéseket.[129] Augusztusban, amikor nagyszabású katonai gyakorlatot tartott, azt állította, hogy P.D.F. katonák megzavarták a gyakorlatokat; az amerikai katonai hatóságok kilenc P.D.F. katonát és húsz panamai polgárt tartóztattak le, akik állításuk szerint felelősek voltak a beavatkozásért.[130] Egy kormánytisztviselő a zaklatás kapcsán kijelentette: „Az a szándékunk, hogy megerősítsük a Panama-szerződésből eredő jogainkat."[131]

A hadgyakorlat fokozta az USA és Panama közötti feszültséget. A hadgyakorlat részeként páncélozott csapatszállító járműveket küldtek a Panamavároshoz közel eső utakra.[132] Panama felpanaszolta, hogy amerikai katonák „polgári személyeket engedély nélkük megmotoztak, és megfélemlítő cselekményeket követtek el a lakosság ellen",[133] Panama a hadgyakorlat miatt bírálta az Egyesült Államokat, és panaszt tett az ENSZ Biztonsági Tanácsnál, hogy „háborúval közvetlenül fenyegető helyzet létrehozásával megsértette a csatornaszerződéseket."[134]

Amerikai hivatalos személyek szerint a hadgyakorlat célja érvényesíteni az Egyesült Államok csatornaszerződésekből eredő jogait és elriasztani az amerikai személyzet zaklatásától.[135] Az Amerikai Államok Szervezete mint „célszerűtlent" bírálta a hadgyakorlatot, és kijelentette, hogy az keresztezi azokat az erőfeszítéseket, amelyek arra irányultak, hogy Noriega tábornokot lemondásra bírják, mivel megszilárdította a hatalom megtartására való képességét.[136]

IV. A PANAMA-CSATORNA VÉDELMÉRE VALÓ HIVATKOZÁS ÉRTÉKELÉSE

Amikor az inváziót követően Baker külügyminisztert a csatorna elleni fenyegetés realitásáról kérdezték, kijelentette: „Várakozásaink szerint problémák adódhattak volna a csatornával kapcsolatban, ha Noriega továbbra is törvényellenesen megtartja hatalmát". Utalt – ahogyan ő nevezte – „a szerződéses jogaikat gyakorló amerikaiak elleni állandó zaklatásokra."[137]

Az amerikai személyzet elleni zaklatások ellenére a csatorna mégis üzemelt. A zaklatások valószínűleg nem mentek odáig, hogy ténylegesen is megsértsék Panamának azt a szerződéses kötelezettségét, hogy tegye lehetővé a hajók zavartalan áthaladását. Panama nem adta jelét annak, hogy meg akarná zavarni a csatorna működését, és kevés alap volt arra, hogy azt higgyék, a csatorna nem lesz képes ellátni feladatát. Az Egyesült Államoknak csak gyenge érvei voltak annak az előterjesztésnek a megalapozására, hogy a semlegességi szerződés 4. szakasza szerinti veszély fenyegette a semlegességi rendszert.[138]

Még ha Panama meg is sértette a csatorna akadálytalan működésének biztosítására vonatkozó kötelezettségét, nem világos, hogy az ilyen szerző-

désszegés miként teremtett jogalapot az Egyesült Államok katonai beavatkozására. A semlegességi szerződésben mind az Egyesült Államok, mind Panama „a semlegességi rendszer"[139] fenntartásában állapodtak meg. De a semlegességi szerződés semmiféle felhatalmazást nem említ arra vonatkozóan, hogy az USÁ-nak jogában áll katonailag védenie a csatornát.

Arra vonatkozóan, hogy a semlegességi szerződés alapján az Egyesült Államokat milyen jogok illetik meg, Jimmy Carter elnök a panamai Omar Torrigos tábornokkal egy „értelmezési megállapodást" kötött.[140] Úgy tűnik, ez biztosít az Egyesült Államok számára bizonyos jogot erő alkalmazására, mikor rögzíti, hogy az Egyesült Államok és Panama „bármilyen, a semlegességi rendszer elleni fenyegetéssel szemben meg fogják védelmezni a csatornát, és mindkettőjüknek meg lesz a joga arra, hogy fellépjen a csatorna vagy a járművek csatornán való szabad áthaladása ellen irányuló minden agresszióval vagy fenyegetéssel szemben".[141]

Ezt a szövegrészt ugyanakkor egy olyan mondat követi, amely annak biztosítását célozza, hogy kizárja az erőszak bármiféle alkalmazását az Egyesült Államok részéről a panamai kormánnyal szemben. Így szól: „Ez nem jelenti azt, és nem is értelmezhető úgy, hogy az Egyesült Államoknak joga van beavatkozni Panama belügyeibe. Az Egyesült Államok semmiféle akciót nem indíthat annak biztosítása érdekében, hogy a csatorna nyílt, biztonságos és megközelíthető maradjon, és semmiféle cselekménye nem irányulhat Panama területi integritása és politikai függetlensége ellen."[142] Ennek a mondatnak a vége az ENSZ Alapokmányának 2(4) szakaszát követi,[143] amikor arról szól, hogy az Egyesült Államokat Panama feljogosította a csatorna védelmében az erő alkalmazására, de nincs feljogosítva arra, hogy maga Panama ellen alkalmazzon erőszakot, kivéve ha ezt az erőszakot az ENSZ Alapokmánya elismeri.[144] Így ezzel az „értelmezéssel" az Egyesült Államok nem szerzett olyan jogokat, amelyek az ENSZ Alapokmánya szerint is nem illeték volna meg, amely Panama elleni erőszak alkalmazására csak jogos védelem esetén ad jogot.[145] Így a semlegességi szerződéssel az Egyesült Államok még arra az esetre sem szerzett jogot a panamai kormány elleni erőszak alkalmazására, ha az erőszak alkalmazása a csatorna védelmében szükségesnek bizonyul.[146] Az Egyesült Államok nem szerzett jogot arra, hogy a panamai kormány belegyezése nélkül katonai erejével élhessen.[147]

Hasonlóképp, a csatornaszerződés nem jogosította fel az Egyesült Államokat a panamai kormánnyal szembeni beavatkozásra, függetlenül a csatorna elleni fenyegetés megalapozottságától. A csatornaszerződés szerint Panama „mint a területi szuverenitás birtokosa, megadta az Egyesült Államoknak azt a jogot, hogy 1999. december 31-ig védje és oltalmazza a csatornát".[148] (A csatornaszerződés) eddig a határidőig „a csatorna védelmének és oltalmazásának elsődleges felelősségével" ruházza fel az Egyesült Államokat, beleértve azt a jogot is, hogy ebből a célból csapatokat állomásoztasson Panamában.[149]

A csatornaszerződés szerint az Egyesült Államok nem élvez területenkívüliségi jogokat Panamában. A csatorna, és a vele határos földterület

Panama területeként van elismerve.[150] Az Egyesült Államokat a szerződés kötelezi arra, hogy számolja fel (ún.) csatornaövezeti kormányzatát,[151] és tegye lehetővé, hogy Panama „a korábbi csatornaövezetben a joghatóság teljességét gyakorolhassa".[152] Abban az esetben, ha a csatornaszerződéssel összefüggésben bármilyen nézeteltérés támadna, a felek megállapodnak abban, hogy azt diplomáciai úton rendezik. Ennek eredménytelensége esetén abban, hogy „a kérdést egyezség elérése, közvetítés, elbírálás vagy más, a vitás kérdés békés rendezéséhez szükséges hasonló jellegű eljárás alá bocsátják; olyan módon, ahogyan azt kölcsönösen megfelelőnek ítélik".[153]

A csatornaszerződés a csatorna védelmének esetét leszámítva, nem jogosítja fel az Egyesült Államokat katonai erő alkalmazására. Ebben a vonatkozásban a szerződés tartalma megegyezik a semlegességi szerződésnek az „értelmezési megállapodás"[154] szerinti tartalmával. Panama, mint a területi felségjog birtokosa, nem járult hozzá az erőszak saját maga elleni alkalmazásához. Bár a csatornaszerződés kifejezetten erről nem rendelkezik, világosan kitűnik belőle, hogy Panama az Egyesült Államok számára az erőszak alkalmazásának a jogát a Panamától különböző alany(ok)kal szemben adta meg. A szerződés még arra az esetre sem ad jogot az Egyesült Államoknak katonai erő bevetésére a panamai katonai erőkkel szemben, ha oka van feltételezni, hogy ilyen erőszak alkalmazására szükség van a csatorna megvédéséhez.

Ráadásul, mind a csatornaszerződést, mind a semlegességi szerződést az Amarikai Államok Szervezete Alapokmányával összhangban kell értelmezni. Az AÁSZ Alapokmányának fentebb idézett 20. szakasza a más államok területén történő katonai beavatkozás feltétlen tilalmát rögzíti.[155]

Az USA–Panama viszony, és a két csatornaszerződés összefüggésében ez– amint ezt egy kommentátor leszögezi – azt jelenti, hogy „az Egyesült Államoknak az is teljességgel meg van tiltva, hogy a csatorna védelmében panamai jóváhagyás nélkül behatoljon Panamába."[156] A két csatornaszerződés nem rendelkezik kifejezetten arról, hogy az Egyesült Államok panamai egyetértés nélkül csapatokat juttasson Panamába. Ilyen kifejezett rendelkezés hiányában nem feltételezhető, hogy a szerződések az AÁSZ Alapokmány 20. szakasza egyértelmű megfogalmazásával ellentétesen ilyen jogot adnának az Egyesült Államoknak.[157]

V. A DEMOKRÁCIA VÉDELME PANAMÁBAN

Az invázió egyik Bush elnök által megjelölt célja „megvédeni a demokráciát Panamában"[158] volt. Baker külügyminiszter kijelentette: „Végrehajtott akcióinkról konzultáltunk Panama törvényesen, demokratikusan megválasztott kormányával, amely üdvözölte fellépésünket".[159] Itt Guillermo Endarára, az 1989 májusában tartott elnökválasztások feltehető győztesére történt utalás.[160]

Mindazonáltal sem Bush elnök, sem Baker külügyminiszter nem állította hogy Endara kérte volna a katonai beavatkozást, vagy hogy az Egyesült Államok ilyen kérésre avatkozott volna be. Így az Egyesült Államok nem hivatkozott Guillermo Endarától származó kérésre, mint Panama megtámadásának jogi alapjára.

Az Egyesült Államok döntése, miszerint inváziója igazolásában nem hivatkozik Endarától származó kérésre, igen átgondolt volt. Egy ilyen kérésre történő hivatkozás nem nyújtott volna érvényes jogi alapot. Ma már a nemzetközi jog nem ismeri el külső katonai beavatkozás kérésének a jogát polgári szembenállás esetén.

Ellenkezőleg, az általános elv az, hogy az államoknak tartózkodniuk kell attól, hogy bármelyik fél oldalán beavatkozzanak.[161] A Nemzetközi Bíróság a Nicaragua contra Egyesült Államok esetben kimondta, hogy ez a tilalom az elfogadott nemzetközi jogon alapszik.[162]

Ha mégis létezne ilyen jog a beavatkozásra, akkor kizárólag abban az esetben, ha a kéréssel élő csoport a tényleges ellenőrzést gyakorló kormány. Ezen az elvi alapon utasította el az Egyesült Nemzetek Szervezete az 1956-os magyarországi katonai beavatkozással összefüggésben a Szovjetuniónak a Kádár-kormány kérésére való hivatkozást, mert a kérés idején a Kádár-kormány nem tartotta tényleges ellenőrzése alatt Magyarországot.[163] Az a tény, hogy egy csoportnak igénye, akár jogos igénye van a hatalomra, nem ad jogot arra, hogy beavatkozást kérjen.

Ha amellett akarunk érvelni, hogy az invázió igazolása alapozható Endora kérésére, úgy az érvelés az lehetne, hogy Panama népe kifejezte akaratát, miszerint őt akarja vezetőjének. Ugyanakkor az nem vélelmezhető, hogy a nép azt is akarná, hogy külső katonai beavatkozás történjék azért, hogy elfoglalhassa hivatalát. Továbbmenve, ha a beavatkozás egy megválasztott, de hivatalbalépésében megakadályozott kormány beiktatása érdekében megengedett lenne, akkor is felmerül, hogy milyen időtávon belül volna megengedhető egy ilyen beavatkozás. Amennyiben a beavatkozás jóval a választás után történt, kevés ok van annak feltételezésére, hogy a nép még mindig ezt a kormányt akarja.

VI. KÜZDELEM A KÁBÍTÓSZER-KERESKEDELEM ELLEN

Bush elnök a beavatkozás egyik indokaként a „kábítószer-kereskedelem elleni harcot"[164] jelölte meg. Baker külügyminiszter részletezőbb megfogalmazása szerint a „cél" az volt, hogy „elfogjanak és őrizetbe vegyenek egy vád alá helyezett kábítószer-kereskedőt", ami Noriega tábornokra, illetve az ellene 1988-ban, az egyesült államokbeli kábítószer-kereskedelem miatti vádemelésre történt" utalás volt.[165] 1989 augusztusá-ban a külügyminisztérium jelezte az Amerikai Egyesült Államok Szervezete felé, hogy Noriega tábornok Panamát a „kábítószer-kereskedők menedékévé tette".[166] Mindazonáltal sem Bush elnök, sem Baker külügyminiszter nem terjesztette elő formálisan a beavatkozás indokaként Noriega tábornok elfogását.

Az igazságügy-minisztérium ugyanakkor utóbb olyan állásfoglalást fogadott el, amely az erőszak ilyen alkalmazásának jogszerűsége mellett szól. 1989. november 3-án az Igazságügy-minisztérium Jogi Tanácsának Hivatala (Office of Legal Counsel of the Justice Department) memorandumban rögzítette, miszerint az USA törvényeit nem sérti, ha kábítószer-kereskedők elfogása céljából külföldön USA katonai személyzetet vesznek igénybe.

A memorandum (címe: The Extraterritorial Effect of the Posse Comitatus Act) kimondja, hogy a „Posse Comitatus Act",[167] amely megtiltja az amerikai hadseregnek, hogy részt vegyen a jog érvényesítésében az Egyesült Államokon kívül, nem hatályos.[168] 1989. június 21-én a Jogi Tanács Hivatala egy másik nyilatkozatot bocsátott ki, amely megállapítja, hogy a Szövetségi Nyomozóiroda (Federal Bureau of Investigation – FBI) és más, az amerikai jog érvényesítésére hivatott szervek fel vannak hatalmazva arra, hogy letartóztassanak gyanúsítottat külföldön, e külföldi állam beleegyezése nélkül.[169] A két nyilatkozat alapján néhány kormánytisztviselő úgy ítélte meg, hogy a hadseregnek jogi meghatalmazása van arra, hogy gyanúsítottakat fogjon el külföldön, az illető külföldi állam beleegyezése nélkül. A két nyilatkozat ilyen értelmezését a kongresszus több tagja bírálta.[170]

Amennyiben a két memorandum ily módon értelmezhető lenne, akkor az ütközne az államnak a saját területén élvezett szuverenitásával. A Restotement of Foreign Relations Law kimondja, hogy „az Egyesült Államok jogérvényesítő hivatalos személyei egy másik állam területén csak ennek az államnak az egyetértésével láthatják el feladatukat."[171]

Ráadásul egy gyanúsított letartóztatása egy állam területén, amely nem járult hozzá a letartóztatáshoz, a gyanúsított emberi jogainak megsértését jelenti.

A körülményektől függően a következő jogsértések fordulhatnak elő: a személyes sérthetetlenséghez való jog, a törvényes hatóság általi letartóztatáshoz való jog, a letartóztatás jogellenességének azonnali felülvizsgálatához való jog, és annak a joga, hogy a személy az állam területén maradjon mindaddig, amíg az illető állam hatósága ki nem toloncolja.[172]

Az *Egyesült Államok contra Toscanino* ügyben[173] a Második Körzeti Fellebbviteli Bíróság (Second Circuit Court of Appeals) úgy ítélt, hogy az eljárás az Egyesült Államok bíróságának hatáskörén kívül esik, mivel a vádlottat oly módon vitték az Egyesült Államokba, amely sérti az azzal az állammal szembeni szerződéses kötelezettséget, amelyben a vádlottat megtalálták.[174] Az Egyesült Államok ügynökei Uruguayból rabolták el a vádlottat. A Bíróság kimondta, hogy az Egyesült Államok az Egyesült Nemzetek Szervezete Alapokmányához, továbbá az Amerikai Államok Szervezetének Alapokmányához történt csatlakozásával magára kötelezőnek ismerte el Uruguay területi szuverenitásának tiszteletben tartását. Kimondta, hogy az Egyesült Államok bíróságának nincs joga eljárni olyan személy ellen, akit egy másik állam szuverenitásának megsértésével tartóztattak le.[175]

A Második Körzeti Bíróság hivatkozott[176] az Eichmann-esetre,[177] amelyben Izrael a gyanúsítottat Argentínában tartóztatta le, Argentína beleegyezése

nélkül. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa úgy ítélte meg, hogy ez az akció megsértette Argentína szuverenitását.[178] A *Toscanino*-értelmezés szerint a hatáskör kizárása csak akkor áll fenn, ha a menedéket nyújtó állam tiltakozik az emberrablás ellen. Az utóbb elbírálásra került ügyben – *Egyesült Államok, ex rel. Lujan contra Gengler* – amelyre emberrablást követően került sor, a kérdéses államok (Argentína és Bolívia) nem tiltakoztak. A Második Körzeti Bíróság úgy találta, hogy „a tiltakozás elmaradása végzetes a vádlottnak az alapokmányokba vetett bizalma szempontjából".[179] Panama esetében az invázió során eltávolított kormány törvénysértőnek találta a beavatkozást, az invázió révén hatalomra került kormány ellenben nem.

Még ha a nemzetközi jog meg is engedné a gyanúsított letartóztatását más állam területén annak hozzájárulása nélkül, ez nem szolgálhat alapul arra, hogy a gyanúsított elfogása céljából betörjenek az országba, megdöntsék annak kormányát. Az állam szuverenitásának megsértése még súlyosabb ebben az esetben, mint amikor a gyanúsított elfogása nem jár együtt a fegyveres erőkre mért vereséggel, vagy a kormány megdöntésével.

Azok a módszerek, amelyekkel a fegyveres erők Noriega tábornok kézrekerítése kapcsán Panamába érkezésüket követően éltek, felveti a diplomáciai mentességek tiszteletben-tartásának kérdését is. Feltételezve, hogy Noriega tábornok a nicaraguai vagy a kubai nagykövetségen lehet, az Egyesült Államok csapatai körülvették a két nagykövetséget. A nicaraguai kormány tiltakozott, és válaszképp csapataival körülvette az Egyesült Államok nagykövetségét Managuában.[180] Kuba is tiltakozott az Egyesült Államoknál, valamint panaszt emelt az ENSZ Biztonsági Tanácsnál[181]. Az amerikai katonák, fegyverek után kutatva számos házba behatoltak Panama területén, így a nicaraguai nagykövet házába is. Átkutatták, és a nagykövet közlése szerint (a külügyminisztérium tagadta) fizikailag molesztálták a ház lakóit.[182] Bush elnök elismerte, hogy az Egyesült Államok behatolása a nagykövet rezidenciájába a diplomáciai mentességre vonatkozó jog megsértése volt.[183] Az Amerikai Államok Szervezete bírálta az Egyesült Államokat az incidens miatt.[184]

Azután, hogy Noriega a Szentszék nagykövetségére ment[185], az amerikai csapatok körülvették azt,[186] és több napon át nehezen elviselhető hangerővel zenéltek körülötte.[187]

Az Egyesült Államok nagyon helyesen tette, hogy az invázió jogos indokaként nem hivatkozott Noriega tábornok letartóztatására. A gyanúsított letartóztatásának célja nem ad jogot egy állam területi integritásának megsértésére, és ez a jogsértés sokkal nyilvánvalóbb, amikor az akció együttjár egy másik állam kormányának megdöntésével.

VII. A NEMZETKÖZI REAGÁLÁS

Az Egyesült Államok panamai inváziójá széles körben mint a nemzetközi jog megsértését bírálták.[188] Az Amerikai Államok Szervezete határozatot

fogadott el, amelyben „mélyen sajnálja" az invázió bekövetkeztét,[189] felszólított az amerikai fegyveres erők visszavonására és hitet tett „a panamai nép külső beavatkozástól mentes önrendelkezési joga mellett". A határozatot 20:1-hez arányban fogadták el, az egyetlen, aki ellene szavazott, az Egyesült Államok volt.[190] Az AÁSZ, annak ellenére, hogy korábban bírálta Noriega tábornokot, elítélte az intervenciót és felszólította Noriegát, hogy mondjon le hivataláról.[191]

Az ENSZ Biztonsági Tanácsában szótöbbséggel határozati javaslatot fogadtak el, amely kimondja, hogy a beavatkozás megsértette a nemzetközi jogot, de a határozattervezet nem vált határozattá, mert az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság és Franciaország éltek vétójogukkal.[192] Az ENSZ Közgyűlés 75:20 arányban olyan határozatot fogadott el, amely „erősen helyteleníti" a beavatkozást, és az USA katonai erőinek Panamából történő azonnali kivonására szólít fel.[193]

VIII. KÖVETKEZTETÉS

Az Egyesült Államok panamai inváziójának igazolására felhozott két jogi alap egyike sem fogadható el. Egyik sem tesz lehetővé a nemzetközi jog alkalmazható elveire épülő igazolást. Az önvédelemre való hivatkozás azért nem áll meg, mert nem bizonyított, hogy Panama megtámadta az Egyesült Államokat, vagy hogy készült a támadásra. Az 1977-es Panama-csatornaszerződésekre való hivatkozás azért nem fogadható el, mert a szerződések nem adnak jogot az Egyesült Államoknak a beavatkozásra Panama ellen, és még ha adnának is, Panamának azok a cselekményei, amelyekre a csatornaszerződések megsértéseként hivatkoztak, nem fenyegették a csatorna üzemelését. Az Egyesült Államoknak az önvédelemre történő hivatkozása az Egyesült Államoknak az önvédelemre vonatkozó, az 1980-as évek közepétől elfogadott értelmezését tükrözte. Ezen értelmezés szerint (1) a polgári személyek elleni támadás állam elleni támadást jelent, (2) nem szükséges, hogy a célállam részéről várható támadás nyilvánvaló legyen, (3) nem követeli meg a beavatkozó államtól annak bizonyítását, hogy a támadás bekövetkezett volna, (4) nem vesz tudomást arról a követelményről, hogy az alkalmazott erőszaknak arányban kell állnia a támadással.

Az Egyesült Államoknak a panamai intervenció igazolására az önvédelemre való hivatkozásban az önvédelem jogának egy olyan kiterjesztő értelmezésére tett újabb erőfeszítést kell látnunk, amely alkalmas arra, hogy az önvédelem jogát olyan esetben is igazolásként lehessen alkalmazni, amikor ténylegesen agresszió történt. Azon normák érvényes szempontjából, amelyek az államokat védik a támadástól, kedvező, hogy az Amerikai Államok Szervezetében és az ENSZ-ben képviselt államok nem fogadták el az Egyesült Államoknak az igazolásra vonatkozó érvelését, és cselekményét mint agressziót ítélték el.

Várnay Ernő fordítása

*A szerző az Ohio State University jogászprofesszora. Jogi diplomáit a Harvard Egyetemen szerezte. A szerző elismerését fejezi ki Cory Skurdalnak, az Ohio State University Jogi Könyvtára referensének a cikkhez szükséges anyagok rendelkezésre bocsátásáért.

[1] Bill McAllister: U.S. Cites Self-Defense. Legal Scholars Skeptical, Washington Post, 1989. dec. 21., A36. o., 3. hasáb. Lásd még Open Letter to President George Bush. New York Times, 1990. jan. 10. A28. o.

[2] Construction of a Ship Canal (Herran-Hay Treaty). 1903. jan. 22. Unperfected Treaties of the United States of America: 1776–1976. 447 (C.L. Viktor szerk. 1977.)

[3] Antonio Jose Uribe: Colombia, Estados Unidos y Panamá 90–98. (1976); Manuel Arteaga Hernandez and Jaime Arteaga Carvajal, Historia politica de Colombia 501 (1986), 2; German Cavellier: La politica internacional de Colombia 305–07 (1960),

[4] Uribe, 103–105., lásd a 3. sz. jegyzetet. Cavalier 308–09., lásd a 3. sz. jegyzetet.

[5] John Bassett Moore: 3 Digest of International Law 46. (1906). Uribe, lásd a 3. sz. jegyzetet, p. 105. Arteaga and Arteaga, lásd a 3. sz. jegyzetet, p. 502. David Howarth: Panama 235 (1966). Albert Edwards: Panama: The Canal, the country and the People. 471 (1912).

[6] Isthmian Canal Convention. 1903. nov. 18., hatályba lépett 1904. február 26-án, T.S. 431, 33 Stat. 2234.

[7] Ugyanott, 3. cikk.

[8] Panama Suspends U.S. Tie and Charges Aggression After Riot in Canal Zone. New York Times, 1964. jan. 10. p. Al.

[9] Draft resolution. S/10931/Rev. 1, 28. U.N. SCOR (Supp. for Jan. Feb. and Mar. 1973) p. 57. („nyomatékosan felhívja az Amerikai Egyesült Államok és a Panamai Köztársaság kormányait, hogy a szívélyes barátság, a kölcsönös tisztelet és együttműködés szellemében folytassanak tárgyalásokat és haladéktalanul kössenek megállapodást a köztük levő ellentét okainak azonnali megszüntetéséről szóló szerződésről"). Vote p. 28. U.N. SCOR (1704th mtg.), 1973. márc. 21. U.N. Doc. S/PV. 1704 and corr 1, p. 7. (1973).

[10] Panama Canal Treaty. 1977. szept. 7. hatályba lépett 1979. október 1-én, TIAS 10030, 33 U.S.T. utánnyomva in 16 International Leg. Mat. 1022 (1977).

[11] Uo. 1. cikk.

[12] Uo. 3(10) cikk.

[13] Uo. 3. cikk.

[14] Uo. 2(2) cikk.

[15] Treaty Concerning the Permanent Neutrality and Operation of the Panama Canal. 1977. szept. 7. IIAS No. 10029, utánnyomva in 16 Int'l Leg. Mat. 1040 (1977).

[16] Uo. 1. cikk.

[17] Stephen Engelberg: U.S. Said to Ignore Noriega drug Role. New York Times, 1988. ápr. 5. p. Al, col. 1; Seymour M. Hersh: Panama Strongman Said to Trade in Drugs, Arms and Illicit Money. New York Times 1986. jún. 12. p. Al, col. 1. (Kormánytisztviselők azt állítják, hogy Noriega a CIA-nak bizalmas információkat szolgáltatott Nicaraguáról).

[18] Seymour M. Hersh: Panama Strongman Said to Trade in Drugs, Arms and Illicite Money. New York Times 1986. jún. 12. p. Al, col. 1.

[19] Stephen Engelberg: U.S. Said to Ignore Noriega Drug Role. New York Times, 1988. ápr. 5., p. Al, col. 1; Stephen Engelberg: Officials Say Bush Heard '85 Charge Against Noriega. New York Times, 1988. máj. 8. p. Al, col. 4.

[20] Philip Shenon: Noriega Indicted by U. S. for Links to Illegal Drugs. New York Times, 1988. febr. 6. p. Al, col. 2. (egy vádemelés Miamiban, egy Tampában).

[21] Neil A. Lewis: U.S. Withholds a Canal Payment in New Steps to Oust Panamanian. New York Times, 1988. márc. 12., p. Al, col. 4.

[22] Prohibiting Certain Transaction with Respect to Panama. Exec. Order. 12635, 1988. ápr. 8., 53 Fed. Reg. 12134 (1988. ápr. 12.); Neil A. Lewis: U.S. Withholds a Canal Payment in New Steps to Oust Panamaian. New York Times 1988. márc. 12. p. Al, col. 4; Julie Johnson: Reagan Halts All Payments to Panamaian Government, New York Times, 1988. ápr. 9. p. Al, col. 5; Contemporary Practice of the United States Relating to International Law: Economic Sanctions. 82 Am. J. Int'l L. 571, 573 (1988).

[23] Prohibiting Certain Transactions with Respect to Panama. Exec. Order. 12635, 1988. ápr. 8. Fed. Reg. 12134, 1988. ápr. 12.; Julie Johnson: Reagan Halts All Payments to Panamanian Government. New York Times, 1988. ápr. 9., p. Al, col. 5.; Contemporary Practice of the United States Relating to International Law: Economic Sanctions. 82 Am. J. Int'l L. 571, 573 (1988).

[24] Lindsey Gruson: Noriega Stealing Election, Carter Says. New York Times 1989. máj. 9., p. Al, col. 6; Bernard Weinraub: Bush Urges Effort to Press Noriega to Quit as Leader. id. 1989. máj. 10. p. Al, col. 6; Transcript of Bush's News Conference on the Panama Vote. id. 1989. máj. 10., p. A10, col. 1; Robert Pear: Hemispheric Group Asks Noriega to Yield Power. id. 1989. máj. 18. p. A8, col. 3. (Az AÁSZ választási visszaélésekkel vádol.)

[25] Larry Rohter: O.A.S. Draws Latin Fire for Stand on Panama. New York Times, 1989. jún. 4., p. A10, col. 1; Robert Pear: Latin Envoys Report No Progress in Their Effort to Dislodge Noriega. id. 1989. jún. 20., p. A8, col. 1; Robert Pear: Diplomats Urge Noriega to Ressign by Sept. 1. id. 1989. júl. 20., p. A6, col. 4; Robert Pear: Washington Talk; Diplomacy. id. 1989. aug. 22., p. A20, col. 5. Robert Pear: U.S. Is Faulted on Military Maneuvers in Panama. id. 1989. aug. 24. p. A3, col. 1.

[26] Tony Avirgan: Panama Contras?. Nation, 1989. szept. 18. p. 263.; Mark A Uhling: An Untold Guerrilla War: Noriega Foes Rule Border. New York Times, 1990. jan. 10., p. A8, col. 5.

[27] Panama, United States Again Before Council. U.N. Chronicle, 1989. dec. p. 20.

[28] Robert Pear: U.S. Is Faulted on Military Maneuvers in Panama. New York Times, 1989. aug. 24. p. A2, col. 1.

[29] Panama Canal Treaty. lásd 10. sz. jegyzet 3(3)(c) cikk.

[30] Robert Pear: Aid to Noriega Is Sworn In: U.S. Won't Recognize Him. New York Times, 1989. szept. 2. p. A3, col. 5.

[31] Panama, United states Again Before Council. U.N. Chronicle, 1989. dec. p. 20.; Paul Lewis: Panama Urges U.N. to Send Observers. New York Times, 1989. aug. 12. p. A3. col.4;

[32] U.S. Expands Its Sanctions Against Panama. New York Times, 1989. szept. 13. p. A5, col. 1.

[33] Stephen Engelberg: Bush Aides Admit a U.S. Rolen in Coup, and Bad Handling. New York Times, 1989. okt. 6. p. Al, col. 6.

[34] US Imposes Ban on Ships under Panamanian Flag. Wall St. J., 1989. dec. 1. p. B2, col. 5.

[35] Don A. Shanche: Rivals Try to Flag Down Panama Ship Business. L. A. Times, 1989. dec. 19., p. A8, col. 1.

[36] Excerpts from Statement by Baker on U.S. Policy. New York Times, 1989. dec. 21., p. A19, col. 3.

[37] Andrew Rosenthal: U.S. Forces Gain Wide Control in Panama: New Leaders Put In But Noriega Gets Away. New York Times, 1989. dec. 21., p. Al, col. 6.

[38] Andrew Rosenthal: No More Panamas, Bush Aides Predict. New York Times, 1990. jan. 8. p. A9. col. 1. (400-as becslés Lawrence Eagleburger külügyminiszter-helyettestől, minimum 1000-es becslés Ramsey Clark volt igazságügy-minisztertől); David E. Pitt: The Invasion's Civilian Toll: Still No Official Count. New York Times, 1990. jan. 10. p. A9, col. 3.

[39] William Branigin: Looters Lay Waste to Panama City Shops. Wash. Post, 1989. dec. 23. p. Al, col. 1.

[40] Andrew Rosenthal: U.S. Forces Gain Wide Control in Panama: New Leaders Put In But Noriega Gets Away. New York Times, 1989. dec. 21. p. Al, col. 6.

[41] William Branigin: Noriega Appointed 'Maximum Leader'. Wash. Post. 1989. dec. 16., p. A21, col. 1; William Branigin: Noriega's 'State of War' Seen as Quest for Backing. ugyanott., 1989. dec. 20. p. A32, col. 1.

[42] Andrew Rosenthal: President Calls Panama Slaying a Great Outrage. New York Times, 1988. dec. 21. p.Al, col.1.

[43] A Transcript of Bush's Address on the Decision to Use Force in Panama. New York Times, 1989. dec. 21. p. A19. col. 1.

[44] Walter Pincus: Pair of Incidents Pushed Bush Toward Invasion, Wash. Post. 1989. dec. 24. p. A16, col. 2.

[45] William Branigin: U.S. Assails Panama in Killing of GI. Wash. Post, 1989. dec. 18. p. Al, col. 6; Andrew Rosenthal: President Calls Panama Slaying a Great Outrage. New York Times, 1989. dec. 19. p. Al, col. 1.

[46] Excerpts from U.S. Account of Officer's Death in Panama. New York Times, 1989. dec. 18. p. A8. col. 3.

[47] Excerpts from U.S. Account of Officer's Death in Panama, New York Times, 1989. dec. 18. p. A8. col. 3.

[48] Walter Pincus: Pair of Incidents Pushed Bush Toward Invasion. Wash. Post, 1989. dec. 24. p. A16. col. 2.

[49] Andrew Rosenthal: President Calls Panama Slaying a Great Outrage. New York Times, dec. 19. p. Al, col. 1.

[50] Andrew Rosenthal: President Calls Panama Slaying a Great Outrage. New York Times, dec. 19. p. Al, col. 1.

[51] A Transcript of Bush's Address on the Decision to Use Force in Panama. New York Times, 1989. dec. 21, p. A19. col. 1.

[52] Excerpts from Statement by Baker on U.S. Policy. New York Times, 1989. dec. 21., p. A19. col. 3.

[53] Text of Statement by Fitzwater. New York Times, 1989. dec. 21., p. A19. col. 2.

[54] A Transcripit of Bush's Address on the Decision to Use Force in Panama. New York Times, 1989. dec. 21., p. A19. col. 1.

[55] Andrew Rosenthal: U.S. Forces Gain Wide Control in Panama: New Leaders Put In But Noriega Gets Away. New York Times, 1989. dec. 21., p. Al, col. 6; Excerpts from Statement by Baker on U.S. Policy. New York Times, 1989. dec. 21., p. A19. col. 3.

[56] Andrew Rosenthal: U.S. Forces Gain Wide Control in Panama: New Leaders Put In But Noriega Gets Away. New York Times, 1989. dec. 21., p. Al, col. 6; Excerpts from Statement by Baker on U.S. Policy. New York Times, 1989. dec. 21., p. A19. col. 3.

[57] Excerpts from Statement by Baker on U.S. Policy. New York Times, 1989. dec. 21., p. A19. col. 3.

[58] ENSZ Alapokmány 2(3), 33. cikk.

[59] ENSZ Alapokmány 2(4) cikk.

[60] ENSZ Alapokmány 51. cikk.

[61] Az Amerikai Államok Szervezetének Alapokmánya. 1948. április 30. TIAS No. 2361, 2. U.S.T. 2394, 119 U.N.T.S. 3.

[62] Uo. 18. cikk.

[63] Uo. 20. cikk.

[64] Ronald Steel: Pax Americana 194–198 (1970).

[65] 2 L. Oppenheim: International Law 293–94 (1952). Megállapodás az ellenségeskedések megkezdéséről. 1907. október 18, hatálybalépett 1910. január 26-án, 37 Stat. 2259, T.S. 1 Beavans 619.

[66] Oppenheim: lásd 65 jegyzet, p. 295.

[67] OAS Charter: lásd 61. jegyzet, 16. cikk.

[68] William Branigin: Noriega Appointed 'Maximum Leader' Wash. Post, 1989. dec. 16., p. A21. col. 1; William Branigin: Noriega's 'State of War' Seen as Quest for Backing. 1989. dec. 20. p. A32. col. 1.

[69] „A jelen Alapokmány egyetlen rendelkezése sem érinti az Egyesült Nemzetek valamelyik tagja ellen irányuló fegyveres támadás esetében az egyéni vagy kollektív önvédelem természetes jogát . . ." ENSZ Alapokmány 51. cikk.

[70] Definition of Aggression. 1974. dec. 14, G. A. Res. 3314, 29. U.N. GAOR Supp. (No. 31) p. 142, U. N. Doc. A/9631 (1975), reprinted in 13 Intl. Leg. Mat. 710 (1974); Ahmed Rifat: International Aggression: A Study of the Legal Concept: Its Development and Definition in International Law 267–77. (1979).

[71] Lásd a 75–76. sz. jegyzeteket.

[72] Az agresszió fogalma, lásd 70. jegyzet 3 (d) cikk.

[73] Responsibility of States for Damage Done in Their Territory to the Person or Property of Foreigners. cikk. 23. Am. J. Int'l L. (supp.) 140. p. 157. (1929).

[74] Az agresszió fogalma, lásd 70. jegyzet 3. cikk.

[75] Philip Jessup: A Modern Law of Nations 166–67 (1948); Louis Henkin: How Nations Behave 141–45 (1979); Ian Brownlie: International Law and the Use of Force by States 275–78 (1963).

[76] Derek Bowett: Self-Defence in International Law 184–93. (1958).

[77] Ronald Reagan: America's Commitment to Peace. 1983. okt. 27. in Dept't. St. Bull, 1983. dec., p. 1. 4.

[78] Davis R. Robinson az USA Külügyminisztériuma jogtanácsosának levele Edward Gordon professzornak, a Grenada Bizottság Nemzetközi Jogi Szekciója elnökének. Amerikai Jogász Szövetség (American Bar Association) 1984. janmuár 10. újraközölve 18. Intl. Lawyer 381, p. 382 (1984).

[79] John Quigley: The United States Invasion of Grenada: Stranger than fiction. 18 U. Miami Inter-Amer. L. Rev. 271,. 305 (1986–87).

[80] Quigley: lásd 79. jegyzet, p. 281.

[81] U.S. Intercepts Jet Carrying Hijackers; Fighters Direct It to NATO Base in Italy; Gunmen Face Trial in Slaying of Hostage, New York Times, 1985. okt. 11., p. Al, col. 6.

[82] Transcript of White House News Conference on the Hijacking, New York Times, 1985. okt. 13., p. A. 6. col. 1.

[83] A Jogi Tanácsadó Hivatal ezzel az eltérítéssel összefüggésben nem használta a jogos védelem érvét. A kérdésre válaszolva úgy érvelt, hogy az akció jogos ellenlépés volt, mivel Egyiptom megsértette a gyanúsítottak felkutatására vagy kiutasítására vonatkozó kötelezettségét. Erről az elméletről lásd: Plane Diversion Raises Legal Issues, New York Times, 1985. okt. 11., p. Al, col. 4.

[84] Thomas Friedman: Israelis Intercept a Libyan Civil Jet and The Let It Go, New York Times, 1986. febr. 5., p. Al, col. 1.

[85] U.S. Vetoes Anti-Israel Move, New York Times, 1986. febr. 7., p. A6, col. 3.

[86] U.N. Security Council: Provisional Verbatim Record of the 2655 th Meeting, 1986. febr. 6., U.N. Doc. S/PV. 2655 p. 113.

[87] S.C. Res. 337, para. 1, 1973. aug. 1., 28. U.N. SCOR Res. and Becs. p. 10, U.N. Doc. S/INF/29 (1973). Gregory V. Gooding: Fighting Terrorism in the 1980's: The Interception of the Achille Lauro Hijackers, 12 Yale J. Int'l L. 158. 163 (1987). Terence Smith, Israeli Jets Over Lebanon Force Down Arab Airliner, New York Times, 1973. aug. 11. p. Al, col. 3.

[88] Seymour Hers: Target Qaddafi. New York Times, 1987. febr. 22. sec. 6. (Magazine) p. 17.

[89] Bernard Gwertzman: Plots on Global Scale Charged, New York Times, 1986. ápr. 15, p. Al, col. 3.

[90] Bernard Gwertzman: Plots on Global Scale Charged, New York Times, 1986. ápr. 15., p. Al, col. 3. Announcement by Speakes, New York Times, 1986. ápr. 15, p. A13. col. 5.

[91] Announcement by Speakes, New York Times, 1986. ápr. 15., p. A13, col. 5. Annak ellenére, hogy a támadás inkább megtorlás volt, mint jogos védelem, lásd: Jordan J. Paust: Responding Lawfully to International Terrorism: The Use of Force Abroad, 8 Whittier L. Rev. 711, 729–732, (1986).

[92] Bowett: 76. jegyzet, p. 105.

[93] Lásd a 77–83. jegyzeteket, p. 88–91.

[94] Lásd a 89. jegyzetet.

[95] Lásd a 80. jegyzetet.

[96] Lásd a 82. jegyzetet.

[97] Az agresszió meghatározása, 70. jegyzet, 3. cikk.

[98] Bowett: 76. jegyzet, p. 87.

[99] Uo. p. 88, 99.

[100] Brownlie: 75. jegyzet, p. 338–39.

[101] Quigley: 79. jegyzet, p. 275–76.

[102] Lásd az ENSZ Biztonsági Tanácsának vitáját Izrael Ugandába való betöréséről annak érdekében, hogy veszélybe került állampolgárai segítségére legyen. 15. Int.'l Leg. Mat. 1224 (1976); 27. U.N. Monthly Chronicle 15 (1976).

[103] M. Bennouna: Le consentement a l'ingérence militaire dans les conflits internes 179 (1974).

[104] Quigley: 79. jegyzet, p. 278–80.

[105] Amerikai Államok Szervezete Alapokmány, 61. jegyzet, 18. cikk.

[106] Brownlie: 75. jegyzet, pp. 261–264. Oscar Schachter: The Right of States to Use Amred Force, 82. Mich. L. R. 1620, 1637–1638 (1984). Bowett: 76. jegyzet, p. 105 (erőszak alkalmazásáról egy másik állammal szemben veszélybe került állampolgárok védelmében).

[107] Molly Moore and Ann Devroy: Officials Say Panama Taking More Time and Troops Than Expected, Wash. Post. 1989. dec. 23., p. A6. col. 6.

[108] Bill McAllister: U.S: Cites Self-Defense; Legal Scholars Skeptical, Wash. Post, 1989. dec. 21. p. A36, col. 3. (idézi Oscar Schachter professzort, miszerint az invázió megsértette az arányosság követelményét).

[109] International Court of Justice, Counter-Memorial Submitted by the United States of America (A Nemzetközi Bíróságnak a vita lefolytatására vonatkozó illetékességéről, valamint Nicaragua folyamodványának elfogadhatóságáról), /Ezentúl: US. Counter-Memorial/, 1984. aug. 17. p. 117–124. (189–202. szakaszok).

[110] U.S. Counter-Memorial, 109 jegyzet, p. 117. (189. szakasz).

[111] Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and agains Nicaragua, Merits, Judgment (Nica. v. U.S.A.) 1986. I.C.J. 86.

[112] Case Concerning Military . . . Merits 111. jegyzet, pp. 50–51.

[113] Case Concerning Military . . . Merits 111. jegyzet, pp. 53–63.

[114] Seymour Hers: Target Qaddafi, New York Times, 1987. febr. 22., (Magazine) p. 17.

[115] Dana Priest: Captured Panamanians Pose Test of Changing Rules on POWs. Wash. Post, 1989. dec. 31., p. A18. col. 1.

[116] A Transcript of Bush's Address on the Decision to Use Force in Panama, New York Times, 1989. dec. 21., p. A19. col. 3.

[117] Excerpts from Statement by Baker on U.S. Policy, New York Times, 1989. dec. 21., p. A19, col. 3.

[118] Excerpts from Statement by Baker on U.S. Policy, New York Times, 1989. dec. 21., p. A19, col. 3.

[119] Panama-csatornaszerződés, 10. jegyzet, 4. cikk.

[120] Lásd 15. jegyzet.

[121] S. Rasky: Administration Says International Agreements Support Its Action, New York Times, 1989. dec. 21., p. A22, col. 3. (David Runkel nyilatkozata.)

[122] Semlegességi szerződés (Neutrality Treaty) 15. jegyzet, 1. cikk.

[123] Semlegességi szerződés, 15. jegyzet, 4. cikk.

[124] Elaine Sciolino: Beating in Panama Protested by U.S., New York Times, 1989. jan. 13. p. A8, col. 1.

[125] First Families Arrive in U.S., New York Times, 1989. máj. 18. p. A8, col. 3.

[126] Lindsey Gruson: Panama Guards at U.S. Embassy Seized, New York Times, 1989. máj. 20., p. A3, col. 4. New York Times, 1989. máj. 19. p. A3, col. 4.

[127] Lindsey Gruson: Panama Guards at U.S. Embassy Seized, New York Times, 1989. máj. 20., p. A3, col. 4.

[128] Robert Pear: Military Arrests Exacerbate U.S. — Panamanian Relations, New York Times, 1989. aug. 10., p. A8. col. 3.

[129] Panama, United States Again Before Council, U.N. Chronicle, 1989. dec., p. 20. (Herbert S. Okun, U.S.A. nyilatkozata). Lásd még: Lindsey Gruson: Panama Guards at U.S. Embassy Seized, New York Times, 1989. máj. 20., p. A3. col. 4. (A hadügyminisztérium azzal vádolja Panamát, hogy az elmúlt 15 hónapban 1200 alkalommal sértette meg a csatornaszerződést az amerikai katonai személyzet és alkalmazottaik zaklatásával).

[130] Robert Pear: Military Arrests Exacerbate U.S. – Panamanian Relations, New York Times, 1989. aug. 10. p. A8. col. 3.

[131] Robert Pear: Military Arrests Exacerbate U.S. – Panamanian Relations, New York Times, 1989. aug. 10. p. A8, col. 3.

[132] Robert Pear: U.S. Is Faulted on Military Maneuvers in Panama, New York Times, 1989. aug. 24., p. A3. col. 1.

[133] Paul Lewis: Panama Urges U. N. to Send Observers, New York Times, 1989. aug. 12., p. A3, col. 4.

[134] Paul Lewis: Panama urges U.N. to Send Observers, New York Times, 1989. aug. 12., p. A3, col. 4. Panama, United States Again Before Council, U.N. Chronicle, 1989. dec. p. 20.

[135] Robert Pear: U.S. Is Faulted on Military Maneuvers in Panama, New York Times, 1989. aug. 24., p. A3. col. 1.

[136] Robert Pear: U.S. Is Faulted on Military Maneuvers in Panama, New York Times, 1989. aug. 24. p. A3, col. 1.

[137] Excerpts from Statement by Baker on U.S. Policy, New York Times, 1989. dec. 21., p. A19. col. 3.

[138] Bécsi megállapodás a nemzetközi szerződések jogáról. 1969. máj. 22., U.N. Doc. A/CONF. 39/27, 60. cikk.

[139] Semlegességi szerződés 15. jegyzet, 4. cikk.

[140] 77 Dep't. St. Bull. 631 (1977) (agreement of Oct. 14, 1977).

[141] 77 Dep't. St. Bull. 631 (1977) (agreement of Oct. 14. 1977).

[142] 77 Dep't. St. Bull. 631 (1977) (agreement of Oct. 14, 1977).

[143] „A Szervezet összes tagjának nemzetközi érintkezéseink során más állam területi épsége vagy politikai függetlensége ellen irányuló vagy az Egyesült Nemzetek céljaival össze nem férő bármely más módon nyilvánvaló erőszakkal való fenyegetéstől vagy erőszak alkalmazásától tartózkodnia kell." ENSZ Alapokmány, 1. cikk. 4. pont.

[144] Harold G. Maier: United States Defense Rights in the Panama Canal Treaties: The Need for Clarification of a Studied Ambiguity, 24 Va. J. Int'l L. 287, 303 (1984).

[145]. Maier: 144. jegyzet, p. 304.

[146] Maier: 144. jegyzet, p. 310.

[147] Maier: 144. jegyzet, pp. 299–302.

[148] Panama-csatornaszerződés, 10. jegyzet, 1. cikk 2. pont.

[149] Panama-csatornaszerződés, 10. jegyzete, 4. cikk 2. pont. Az USA csapatai jelenlétének speciális szabályait külön szerződésben rögzítették, amelynek címe: Panama Canal Treaty: Implementation of Article IV. (Panama-csatornaszerződés: a IV. cikk végrehajtása) 1977. szept. 7., hatályba lépett 1979. okt. 1-én. TIAS No.10032, közölve 16 Int'l Leg. Mat. 1068. (1977).

[150] Panama-csatornaszerződés, 10. jegyzet, 1. cikk.

[151] Panama-csatornaszerződés, 10. jegyzet, 3 (10) cikk.

[152] Panama-csatornaszerződés, 10. jegyzet, 11. cikk.

[153] Panama-csatornaszerződés, 10. jegyzet, 14. cikk.

[154] Lásd 145. jegyzet.

[155] Maier: 144. jegyzet, p. 309.

[156] Maier: 144. jegyzet, p. 309.

[157] Maier: 144. jegyzet, p. 309.

[158] A Transcript of Bush's Address on the Decision to Use Force in Panama, New York Times, 1989. dec. 21., p. A19. col. 1.

[159] Excerpts from Statement by Baker on U.S. Policy, New York Times, 1989. dec. 21., p. A19. col. 3.

[160] Lásd 24. jegyzet.

[161] Brownlie: 75. jegyzet, p. 327.

[162] Case Concerning Military . . . Merits, 111. jegyzet, pp. 106–110.

[163] L. Sohn: Graditions of Intervention in Internal Conflicts, 13 Ga. J. Int'l and Comp. L. 225, 226 (1983). Charpentier: Les effets du consentement sur l'intervention, 2 Mélanges Séfériadés 489, (École des Sciences Politiques „Panteios" d'Athenes ed. 1961).

[164] A Transcript of Bush's Address on the Decision to Use Force in Panama, New York Times, 1989. dec. 21., p. A19. col. 1.

[165] Excerpts from Statement by Baker on U.S. Policy, New York Times, 1989. dec. 21., p. A19. col. 3.

[166] Robert Pear: U.S. Renews Attack on Noriega, Offering Evidence of Ties to Drugs, New York Times, 1989. szept. 1. p. Al, col. 1. (Lawrence Eagleburger külügyminiszterhelyettes beszéde).

[167] 18. U.S.C. 1385.

[168] Michael Isikoff and Patrick E. Tyler: U.S. Military Given Foreign Arrest Powers, Wash. Post, 1989. dec. 16. p. Al, col. 6. (a memorandum szövegét még nem tették közzé).

[169] Michael Isikoff and Patrick E. Tyler: U.S. Military Given Foreign Arrest Powers, Wash. Post, 1989. dec. 16. p. Al, col. 6.

[170] Michael Isikoff and Patrick E. Tyler: U.S. Military Given Foreign Arrest Powers, Wash. Post, 1989. dec. 16. p. Al, col. 6.

[171] Restatement: Foreign Relations Law of the United States sec. 433. (1987).

[172] John Quigley: Government Vigilantes at Large: The Danger to Human Rights from Kidnapping of Suspected Terrorists, 10 Human Rights Q. 199–205 (1988).

[173] 500 F. 2d 267 (2d Cir. 1974).

[174] 500 F. 2d p. 276–278.

[175] 500 F. 2d p. 276–278.

[176] 500 F. 2d p. 277–278.

[177] Attorney-General of Israel v. Eichmann, Israel, District Court of Jerusalem, 36 Int'l L. Rep. 5 (1968).

[178] S.C. Res. 138, paras. 1-2, June 23, 1960, 15. U.N. SCOR, Res. and Decs. at 4, U.N. Doc. A/INF/15/Rev. 1. (1960).

[179] U.S. ex rel. Lujan v. Gengler, 510 F. 2d 62, 67 (2d Cir. 1975). A hivatkozott alapokmányok az Amerikai Államok Szervezete és az ENSZ alapokmányai.

[180] Army Is Told to Ring U.S. Embassy in Reaction to Move in Panama, New York Times, 1989. dec. 22., p. A20, col. 1.

[181] Cuba Asks U.N. Session on Troops at Embassy, Wash, Post, 1989. dec. 27., p. A16, col. 4.

[182] U. S. Officials' Accounts Are Contradictory, Wach. Post, 1989. dec. 31., p. Al, col. 6.

[183] President apologizes for Troops' Blunder, Wash. Post, 1989. dec. 31., p. Al, col. 5.

[184] Soldiers Violated Law in Rad, O.A.S. Says, New York Times, 1990. jan. 10., p. A8, col. 4.

[185] Lee Hockstader: U. S. Rocks Noriega, Wash. Post, 1989. dec. 28., p. A28. col. 5.

[186] Jennifer Parmelee: Nuncio Urging Noriega to Leave, Vatican Says, Wash. Post, 1989. dec. 30., p. Al, col. 5.

[187] U.S. Officials' Accounts Are Contradictory, Wash. Post, 1989. dec. 31., p. Al, col. 6.

[188] Ethan Schwartz: World Criticism of U.S. Intervention Mounts, Wash. Post, 1989. dec. 22., p. A29, col. 2. Bill McAllister: U. S. Cites Self-Defense; Legal Scholars Skeptical, Wash. Post, 1989. dec. 21. p. A36, col. 3.

[189] „Mélyen sajnált" a spanyol nyelvű szövegben.

[190] Citicism of U.S. Action Is Supported in 20-1 Vote, New York Times, 1989. dec. 23., p. A15. col. 5. Costa Rica, El Salvador, Honduras, Guatemala, Antiqua, és Barbados tartózkodtak. John M. Goshko and Michael Isikoff: O.A.S. Votes to Censure U.S. for Intervention, Wash. Post, 1989. dec. 23., p. A7, col. 5.

[191] Larry Rohter: O.A.S. Draws Latin Fire for Stand on Panama, New York Times, 1989. jún. 4. p. A10, col. 1. Robert Pear: Latin Envoys Report No Progress in Their Effort to Dislodge Noriega, id., 1989. jún. 20., p. A8, col. 1. Robert Pear: Diplomats Urge Noriega to Resign by Sept. 1. id. 1989. júl. 20., p. A6, col. 4. Robert Pear: Washington Talk; Ciplomacy, id. 1989. aug. 22., p. A20, col. 5. Robert Pear: U.S. Is Faulted on Military Maneuvers in Panama, id. 1989. aug. 24. p. A3, col. 1.

[192] Paul Lewis: Two Delegates Vying To Be the voice of the New Government, New York Times, 1989. dec. 29., p. A12. col. 1.

[193] Ethan Schwartz: U.N. Assembly Blasts Invasion of Panmama, Wash. Post. 1989. dec. 30., p. A17, col. 1. Egyes európai delegátusok, akik nemmel szavaztak, kinyilvánították, hogy szavazatuk nem jelenti az invázió jogszerűségének elismerését, hanem arra utal, hogy kívánatosnak tartottak egy olyan határozatot, amelyben Noriega tábornok bűntettei szerepelnek.

Rezime

Invazija na Panamu i međuranodna zakonitost

Od kraja 19. veka Sjedinjene Države smatraju Srednju Ameriku kao područje na kojem imaju posebna prava. Više puta je došlo do vojne intervencije s njihove strane sa ciljem da se vladama oduzme vlast. Čak i nakon usvajanja Povelje Ujedinjenih nacija i Povelje Organizacije američkih država kojima se zabranjuje agresija, Sjedinjene Države nisu prestale sa takvim intervencijama. Svakom prilikom su Sjedinjene Države ponudile legalno opravdanje svojih akcija, međutim, njihovi argumenti su svaki put bili neuverljivi. U ovom članku autor nudi čitaocima časopisa *Létünk* analizu intervencije u Panami sa stanovišta međunarodnog prava.

Od dve polazne tačke kojima se želi opravdati intervencija Sjedinjenih Država u Panami, ni jedna nije adekvatna. Pri davanju opravdanja ni jedna ne zadovoljava sa aspekta prihvatljivih principa međunarodnog prava. Samoodbrambena tvrdnja se ne može održati jer nije dokazano da je Panama napala Sjedinjene Države ili da je imala

nameru da to učini. Tvrdnja zasnovana na sporazumima o Panamskom kanalu iz 1977. ne može da se održi, pošto sporazumi ne daju pravo Sjedinjenim Državama da intervenišu protiv Paname, pa čak i ako jesu, zakoni Paname, kojima se navodno krše sporazumi o Kanalu, nisu ugrozili funkcionisanje Kanala.

Tvrdnja Sjedinjenih Država vezana za samodbranu je odražavala stav o samoodbrani koji su Sjedinjene Države zastupale od sredine 80-ih godina. Po tom stavu – (1) napad na građane je napad na njihovu državu; (2) nije potrebna neposredna opasnost od napada koji se može očekivati od strane države koja je meta napada; (3) nije potrebno da interventna država dokaže da bi moglo doći do napada; (4) ignoriše se zahtev da sila mora da bude proporcionalna napadu. Invokacija samoodbrane od strane Sjedinjenih Država kao opravdanje za intervenciju u Panami predstavlja nastavak nečega što se mora posmatrati kao opasno nastojanje da se proširi koncepcija samoodbrane na postupke koji omogućuju da se samoodbrana upotrebi kao opravdanje za nešto što je u stvari agresija. U interesu održavanja pravila koja štite države od napada, povoljno je što države predstavljene u Organizaciji američkih država i Ujedinjene nacije nisu prihvatile zahteve Sjedinjenih Država za opravdanjem i njihovu akciju su proglasile agresijom.

Summary

The Panama Invasion and International Legality

Since the late nineteenth century, the united States has treated Central America as territory in which it has special rights. It has intervened militarily many times to remove governments from power. Even after the adoption of the United Nations Charter and the Charter of the Organization of American States, with their prohibitions against aggression, the United States continued such interventions. Each time the United States has offered legal justifications for its action, but in each instance its arguments have been weak. In this article the author offers to the readers of *Létink* an analysis, from the standpoint of international law, of the intervention, in Panama.

Of the two bases claimed to justify the United States intervention in Panama, neither is adequate. Each falls short of providing a justification under applicable principles of international law. The self-defense claim fails because it was not demonstrated that Panama had attacked the United States or was about to do so. The claim based on the Panama Canal treaties of 1977 fails because the treaties do not give the United States a right to intervene against Panama, and even if they did, Panama's acts allegedly in violation of the Canal treaties did not threaten the Canal's operation.

The United States' claim of self-defense reflected a position on self-defense that the United States has advocated since the mid-1980s. That position (1) holds that an attack on civilians is an attack on their state; (2) does not require imminence to an attack anticipated from the target state; (3) does not require the intervening state to prove that an attack would occur; (4) ignores the requirement that force must be proportional to the attack. The United States' invocation of self-defense as a justification for the Panama intervention represents a continuation of what must be viewed as a dangerous effort to expand the concept of self-defense in ways that make it possible to use self-defense as a justification for what is in fact aggression. It is fortunate, in the interest of maintaining standards that protect states from attack, that the states represented in the Organization of American States and the United Nations did not accept the United States' claims of justification and condemned its action as aggression.